

A horvát Illír mozgalom és a magyar reformkor az irodalomban

Oršulić, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:753245>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski Fakultet

Preddiplomski studij mađarskog jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Ana Oršulić

Hrvatski ilirski pokret i mađarsko doba reforme u književnosti

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Zoltan Medve

Osijek, 2021.

J. J. Strossmayer Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar nyelv és irodalom és angol nyelv és irodalom alapképzés

Ana Oršulić

A horvát illír mozgalom és a magyar reformkor az irodalomban

Szakdolgozat

Témavezető: prof. dr. sc. Zoltan Medve

Eszék, 2021.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnog odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 14. 9. 2021.

Osulić Ana

0122207726

ime i prezime studenta, JMBAG

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Katedra za mađarski jezik i književnost

Preddiplomski studij mađarskog jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Ana Oršulić

Hrvatski ilirski pokret i mađarska reforma u književnosti

Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: filologija

Znanstvena grana: ugrofinistika

Mentor: prof. dr. sc. Zoltan Medve

Osijek, 2021.

J. J. Strossmayer Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Magyar nyelv és irodalom és angol nyelv és irodalom alapképzés

Ana Oršulić

A horvát illír mozgalom és a magyar reformkor az irodalomban

Szakdolgozat

Tudományterület: filológia

Tudományág: finnugrisztika

Témavezető: prof. dr. sc. Zoltan Medve

Eszék, 2021.

Összefoglalás

„Az írója leg először is fel tévén ezt a valóságot, hogy az Ország boldogságának egyik leg főbb Eszköze a' Tudomány, és ez mentől közönségibb a' lakosok között, az Ország is annál boldogabb, el beszél szépen, meg is mutatja velősen, mind hazafiúi buzgósággal: hogy a' Tudománynak kulcsa a' Nyelv, még pedig a' számosabb részre nézve minden Orzágnak a' maga született Nyelve: és hogy a' mely Nemzet a' maga lakosai között a' tudományokat munkálkodni kívánja, annak leg első dolgának kell lenni a' Nyelvnek tökéletességre való vitele.“ (Bessenyei)

A nemzeti nyelv megőrzése fontos tényező a nemzet egységében és a nemzet túléléséért folytatott harc egyik motivációja. Mindig is az ország érdeke volt identitásának megismerése és megőrzése, és ez nem lehetséges hivatalos nemzeti nyelv nélkül. A nyelv megőrzése és megújítása sok szempontból új lehetőségeket nyit meg, különösen az irodalomban, amely nagy jelentőségűnek bizonyult még a politikai ellentétek enyhítésése esetében is. Egyetlen, a szabadságért vívott harc sem lenne lehetséges szilárd kulturális háttér nélkül. Csodálatra méltó, hogy az egyes nemzetek békés és erőszakmentes módon jussanak el a társadalmi átalakulásig és a nemzeti megújulásig.

Kulcsszavak: illír mozgalom, magyar reformkor, irodalom, nemzeti identitás

Tartalom

1.	Bevezető.....	1
2.	Magyar reformkor	3
2.1	Kontextus.....	3
2.2	Irodalom és kultúra.....	4
3	Illír mozgalom.....	6
3.1	Kontextus.....	6
3.2	Kultúra és irodalom	8
4	Versek	11
4.1	Kölcsey Ferenc – Zrínyi dala.....	11
4.2	Vörösmarty Mihály – Országháza	12
4.3	Vörösmarty Mihály – Szózat	14
4.4	Pavao Štoos – Kip domovine vu početku leta 1831.	16
4.5	Ljudevit Gaj – Još Horvatska ni propala	17
4.6	Dimitrije Demeter – Pjesma Hrvata (Prosto zrakom ptica leti).....	18
4.7	Versek összehasonlítása	19
5	Összegzés	20
6	Felhasznált irodalom	21

1. Bevezető

Szakedolgozatom fő irányvonala az illír mozgalom és a magyar reformkor, valamint mindkét időszak kulturális vonatkozásaira koncentrálok. Pontosabban, áttekintem a két nemzeti irodalmát: milyen módon befolyásolta haladását, milyen hatással volt a nemzetekre. Mielőtt folytatom az irodalmakról szóló elemzést, fontos megérteni ezen országok helyzetét, valamint azt, hogy mi motiválta őket a változások végrehajtására. A dolgozatom célja, hogy a lehető legjobban ismertesse az illír mozgalom és a magyar reform időszakát, és bemutassa az adott időszak irodalmának termékenységet. A versek elemzésén keresztül felfedezhetjük a számtalan közös jellemzőt, és látni fogjuk, hogyan befolyásolta a magyar reformkor az illír mozgalmat.

A dolgozat felépítése:

Az 2.1. fejezetben röviden bemutatom a magyar reformkor történetét, valamint az összes releváns információt és tényeket, amelyek hatással voltak az irodalmi élet későbbi fejlődésére.

A 2.2. fejezet elsősorban a reformkor irodalmára koncentrálok. Bemutatom a legfontosabb műveket, amelyek hozzájárultak a nemzeti öntudat fejlődéséhez, és a korszak híres személyiségeit, illetve a korszak fontosabb progresszív verseit.

A 3.1. fejezet fókuszában az illír mozgalom áll. Itt bemutatom a politikai és történelmi összefüggéseket, a mozgalom hátterét és kezdetének okait.

A 3.2. fejezetben bemutatom a kulturális és irodalmi életet az illírmozgalom időszakában – a legfontosabb írókat, költőket, irodalmi műveket és eseményeket, amelyek hozzájárultak a korszak jellemző politikai helyzet kialakulásához és az egységes irodalmi nyelv megteremtéséhez.

A 4. fejezet a korábban említett időszak legfontosabb verseit vizsgálja. A következőben megpróbálom elemezni ezeket a verseket, hogy megérthessük, milyen hatással voltak a társadalomra, illetve annak egyes tagjaira. A fejezetben röviden összevetem a verseket, hogy felmutathassam a két nemzet közös céljait.

Végül, az 5. fejezetben a két mozgalom hasonlóságára igyekszem rámutatni.

2. Magyar reformkor

2.1 Kontextus

Az 1825 (az első országgyűlés kezdete) és 1848 (a forradalom kezdete) közötti időszakban egyértelművé vált a reformok szükségessége, mivel a reformkor célja a társadalom szerkezetének gazdasági, társadalmi és kulturális modernizálása volt. A Magyarország fejlődése elmaradt a nyugat-európai államok mögött és az ország gazdasága is stagnált. A reformkor előtt, a magyarokat az abszolutizmus fenyegette: erős központosítás és a német államnyelv bevezetése, amelyek a fejlődés gátjává vált. A cenzúra a progresszív szellemi alkotások létrejöttét gátolta, így a reformkor nagyjai sajtószabadságot követeltek, mivel ezek a törvények elszigeteltek őket a nyugati irodalmi és politikai hatásoktól. II Józsefnek nem tetszett a nacionalizmus terjedése, ezért elutasította a rendi hagyományokat, s nem volt hajlandó felesküdni a rendi alkotmányra és elmaradt magyar király megkoronázása. Ezzel sok ellenségre tett szert a birodalomban. A nacionalizmust és a politikai élet felébresztését a kortárs franciaországi események befolyásolták.

„Az 1820-as évek elejétől a forradalom és a szabadságharc kitöréséig terjedő időben kettős feladat állott a magyar nép előtt. Ki kellett küzdenie szabadságát, nemzeti függetlenségét az osztrák elnyomókkal szemben, és meg kellett vívnia harcát a feudalizmus erőivel a polgári átalakulásért. (Dezsényi, 1965, 356)

Hosszú szünet után, I. Ferenc újra összehívta az országgyűlést – más néven a Pozsonyi diétát, amely 1825-től kezdődően négy évig tartott, ahol a központi kérdésként a nemzeti függetlenség és jobbágyfelszabadítás szükségessége szerepelt. A robot gazdaságtalan volt, mivel a jobbágy nem volt érdekelt a munkában. Ezt a diétát reformországgyűlésnek is nevezik, mivel Magyarország ekkor már a reformkor küszöbén állt és „fokozatosan kialakult egyfajta reformklíma.” (Sásdi, 2018, 1) Az úgynevezett nemesi liberalizmus évtizedeiben Széchenyi István¹ volt a reformkor elindítója és egyik legnagyobb alakja.

¹ Széchenyi István eszméi, hatása és gyakorlati tevékenysége által a modern Magyarország egyik megteremtője; a magyar politika egyik legkiemelkedőbb és legjelentősebb alakja.

2.2 Irodalom és kultúra

Az irodalmi és kulturális élet átalakulása elengedhetetlen és radikális volt: szükség volt a szellemi élet reformjára. A nemzet kérdése a tudáson alapult, ez képviseli a szabadság és a függetlenség szellemét.

„A nacionalizmus kifejtésének egyik fő terepe éppen a kultúra lett: a nyelv és irodalom szerepe kézenfekvő volt, de a kortársak általában is a nemzeti öntudat erősítésében látták a művészetek egyik legfontosabb talán elsőrendű feladatát.” (Hörcher et al. 2016, 147)

A politikai harcok továbbra is jelen voltak, de a hangsúly egyre erősebben az irodalmon volt. Eszköz volt a vélemények és érzések kifejezésére, és hogy az új terveket és a változások szükségességét megmutassák az embereknek. „Az irodalom érzékenyen reagál mindezekre a politikai változásokra.” (Dezsényi et al. 1965, 358) Az irodalom segítségével az emberek felkészülhettek az elkövetkezendő időszakokra, amely a nemzeti ébredést szolgálta. A korszak legfőbb célkitűzései a nemzeti öntudat megteremtése, a haza szabadságának, megmaradásának és önállóságának fenntartása. Fontos volt az irodalom azonosítása a nemzettel, a nép felemelésével és az érdekegyesítéssel. A magyar nyelv hamarosan egy új irodalmi kifejezőmód eszközévé vált, és egyúttal megpróbálták kiszorítani a latint és a németet, mint hivatalos nyelveket.

„A magyar irodalom 1825-től 1849-ig terjedő korszakának egyik leglényegesebb jellemzője a romantika.” (Dezsényi et al. 1965, 359). Ez a stílus erős érzelmekkel dolgozik és célzott érzéseket igyekszik előidézni. A romantikus témák dominálnak, ám ezek szorosan összefonódnak a politikai véleményekkel. Ez volt a szándék: szórakoztatni az olvasókat, felébreszteni nemzeti öntudatot és a dicső magyar múltat. Az író érzelmi állapota tükröződik munkájában és ezt elsősorban a líra műfajának segítségével mutatja meg. „Romantikus stílus erős érzelmi indulati anyagot hordoz” (Dezsényi et al. 1965, 360) és emiatt az emberek felébresztésének tökéletes stílusának tekintették.

„A magyar romantika elsősorban azoknak a népeknek a romantikájával mutat rokon vonásokat, amelyek ebben az időben nemzeti létükért, függetlenségükért küzdöttek.” (Dezsényi et al. 1965, 363). A magyar romantikus írókat elsősorban a francia forradalom és a felvilágosodás befolyásolta. „Vörösmarty és Bajza – az érzelgős német drámával szemben a francia romantikát a szenvedélyábrázolás nyers és bátor őszinteségeért becsülték.” (Dezsényi et al. 1965, 362)

Szándékosan a nyelv gazdagítására törekedtek; magyar írók híres külföldi irodalmi munkákat fordítottak. Bár a szókincset módosítani kellett, nagy előrelépés volt a korszakhoz illeszkedő nyelvhasználat felé. Például „az angol romantikusok közül Walter Scott (1771-1832) történelmi regényei tették a legnagyobb hatást a magyar irodalomra. Az Ivanhoe már 1829-ben megjelent Thaisz András fordításában. “ (Dezsényi et al. 1965, 361). Vörösmarty volt az első magyar, aki fordította Byron-t és „Byron hatása egyik epikus művén (*Eger*) is kimutatható“ (Dezsényi et al. 1965, 361). „Reformkori fordítói közül kiemelkedik Lukács Móric; a legtöbbet Petrichevich Horváth Lázár fordított tőle. “ (Dezsényi et al. 1965, 362).²

Mindenekelőtt Kazinczy Ferencet kell megemlítenünk, mint a reformkor legfontosabb irodalomszervezőjét és egyik fontos szerzőjét. „A reformkor előtti évtizedekben szolgálta a nemzeti felemelkedés és önállósulás okát. “ (Fazekes 2021, 1) Kazinczy mozgásteret nem korlátozódott a politikára, célja a nyelv megújítása volt.

Kazinczy után Kisfaludy Károly vette át az irodalmi élet „vezetését”. 1822-ben Kisfaludy alapított irodalmi magazint *Aurora* címen, amelyet a korszak minden fontos írója támogatott. „Kisfaludy jó érzékkel ismeri fel s köti magához az új tehetségeket“ (Dezsényi et al. 1965, 396). A lapban sok ismeretlen szerző kapott lehetőséget a publikálásra. „A klasszicista és szentimentális irányt kiszorítja, s tág teret ad a nemzeti romantika képviselőinek“ (Dezsényi et al. 1965, 396). Kisfaludy volt a romantika első képviselője és az első sikeres magyar drámaíró. Irodalmi mozgalma a magyarság dicsőséges múltjára támaszkodott, így előtérbe került a történelmi romantikus líra és a magyar romantika jellegzetes alkotása, a nemzeti eposz.

A középkori nemzeti történelem iránti érdeklődés megjelenik a korszak irodalmában, és összekapcsolódik a nemzeti identitás keresésével. A szerzők üzeni akartak ezzel, hogy a múlt lecke legyen a jövő számára. Például Kisfaludy *Mohács* versét az intenzív büszkeség jellemzi.

A kor szerzőinek jelszava a *"haza és haladás"* volt. A romantikus költészet a reményeit és a félelmeit a múlt eredményeire és tragédiáira alapozta. A magyar romantikus költészet központi alakja Vörösmarty Mihály volt. A *Zalán futása* című eposzával szerzett országos hírnevet. A romantikus költői nyelv megmutatkozik más ismert műveiben is, mint pl. a *Csongor és Tündében*, a *Szózatban* stb.

² De a romantikus írók művein kívül a Shakespeare-fordítások is jelentősek: „Döbrentei Gábor 1830-ban a *Macbethet* adja ki, Náray Antal 1839-ben a *Rómeó és Júliát*; Vajda Péter *Hamlet*-fordítása kéziratban maradt. “ (Dezsényi et al. 1965)

Kölcsey Ferenc, a magyar irodalomkritika úttörője, írói pályájának kezdetén Kazinczy hatására hatott, és a klasszicizmus híve volt, de pár évvel később elfogadja a romantikát, és folytatja a versek írását ebben a stílusban. Ő volt a magyar *Himnusz* szerzője is és ez a teljesítmény megerősítette a nemzeti öntudat. A *Himnusz* először az *Aurorában* jelent meg. Az *Aurorát* Bajza József és Vörösmarty Mihály politikai-társadalmi-irodalmi folyóirata, az *Athenaeum* megjelenése követte.³

Kulturális értelemben a reformkor elérte célját. Gazdagították a nyelvet és utat nyitottak az új irodalmi műfajok előtt. Nagy előrelépés volt az új irodalmi generáció számára. Úgy is tekinthető, mint a világnézet átalakulása. Az irodalmi és kulturális élet átalakulása nyilvánvaló és radikális volt, és ez is volt a koncepció: a radikális változás.

3. Illír mozgalom

3.1. Kontextus

„II. József uralkodása (1780-1790) azonban közel hozta egymáshoz a horvát és a magyar nemességet. A Habsburg uralkodó reformjai miatt, s főleg a magyar és a horvát autonómia elleni intézkedéseivel szemben összefogott a horvát és a magyar nemesség. Végül 1790-ben a horvát nemesség a magyarokkal együtt örült a Szent Korona – és vele az alkotmányosság – visszaadásának, majd az abszolutizmustól való félelem miatt Horvátország szorosabbra fűzte kapcsolatait Magyarországgal.” (Sokcsevics 2015, 17)

Az 1830 körül kialakult illír mozgalom vagy a horvát nemzeti megújulás „igazi fordulópontot jelentett a horvátság politikai, szellemi, nyelvi és kulturális fejlődésében” (Lukács 2013, 8) és a nemzetté válási és polgárosodási folyamatokban fontos változásokat hozott. „A horvát nemzeti felfogásban megjelent a nemzeti nyelv hivatalos nyelvvé tételének gondolata, mert a magyarok fokozatosan vezetik be a magyar nyelvet, mint hivatalos nyelvet. A nemzeti liberalizmus eszméi hatni kezdtek a horvátoknál is.” (Sokcsevics 2015, 21).

³ Valamivel később látott napvilágot a történelmi témájú regények sora, Jósika Miklós a korszak első sikeres regényírói közé tartozik: az *Abafi* című regénye óriási népszerűségre tett szert. Eötvös József és Kemény Zsigmond a 19. századi magyar irodalom két legkiemelkedőbb regényírja.

Horvátország a 19. században területileg szétagolt és két hatalmi központ között létezett. Ez szinte semmi autonómiát nem engedett és Horvátország végül mindkét oldaltól függött. A mozgalom fő oka az összes szláv nemzet egyesítése, hasonlóságuk alapján. Az illír mozgalom a horvát nemzeti tudat felébresztésére törekedett, és a különböző nyelvjárásokban létező irodalmi hagyományok egyetlen irodalmi nyelvben történő egyesítését is célul tűzte ki. Az Illír nevet választották, mert politikailag veszélytelenebb, mint a horvát név használata és ez az elnevezés felhívásként szolgálhat a szláv terület többi lakosai számára is. „Az illír mozgalom kibontakozását azonban megelőzte a horvát rendi erők fokozatos gyengülése a magyar országgyűléssel vívott közjogi küzdelemben, s makacs ragaszkodásuk a latin nyelvhez nem segítette elő a nemzeti fejlődést Horvátországban”. (Sokcsevics 2015, 20) 19. században latin nyelven zajlott az oktatás, és az illír mozgalom képviselői azt követelték, hogy a magyar nyelv kötelezővé váljon az elemi és középiskolákban. A magyar nyelv bevezetését a közös hivatalokban tartják elfogadhatatlannak a horvátok. Ez a próbálkozás a horvát oldalról stimulálta az ellenállást, mert tudták, hogy ez megváltoztatja a politikai helyzetet. Bár a magyar és a horvát nemesség támogatta egymást, még mindig védtek kiváltságaikat. „A horvát közjogi elmélet szerint Horvátország és Magyarország a szent korona egyenjogú tagjai „(Sokcsevics 2015, 18) de a magyar hatóságok Horvátországot nem külön királyságnak, hanem Magyarország részének tekintettek. Erre válaszul egy radikális csoport elkezdte hirdetni az illír mozgalmat. „Az illírismus azonban nem csupán a kulturális, nyelvi és irodalmi megújulást szorgalmazta, hanem kezdetől fogva politikai mozgalomként lépett fel.” (Sokcsevics 2015, 21)

„A hangsúly azonban a kultúrára és az irodalmi életre összpontosult, mert ha ezeket az alkatrészeket erősebbé teszik, akkor a politikai pozíció is erősebb lesz: nyelvük hivatalossá tétele nélkül nemzeti létük forog veszélyben.” (Lukács 2018, 19).

A történészek általában egyetértenek abban, hogy a mozgalom 1836-ban kezdődött, amikor a *Horvatske novine* nevét *Ilirske narodne novine*-re változtatta. A mozgalom vezetője a polgári származású Ljudevit Gaj volt, aki sikeresen összegyűjtötte a fiatal értelmiségiek nagy csoportját, amely osztotta Gaj nézeteit. „Zágráb a délszláv törzsek fő helye lőn”. (Andrić 1989, 8) Mindannyian megállapodtak abban, hogy mik az elsődleges céljaik: a függetlenség biztosítása és a területi integritás védelme. Jan Kollár és Šafárik nagy hatással voltak Gajra, mert elképzelésük nyomán rájött, hogy a nyelv fontos eszköz a nemzeti öntudat fejlődéséhez. 1830-ban Budán jelentette meg Gaj első munkáját: *Kratka osnova horvatsko-slavenskoga*

pravopisanja címmel horvátul és németül. Véleménye szerint csak egy szláv nyelv létezik, amelyet négy nyelvjárásra osztanak: orosz, lengyel, cseh és illír. Nyelvtani változtatásokat javasolt, ám ezeket nem fogadták el, de Gajnak sikerült mozgósítania a fiatal horvát generációt.

Az illírek politikai céljait már 1832-ben megfogalmazta Janko Drašković gróf *Disertatia iliti razgovor* című *što* nyelvjárásban írt politikai iratában, így lényegében őt tekintik a mozgalom vezetőjének, mert befolyással tudott lenni a felsőbb hatóságokra. Fontos megemlíteni, hogy a *Disertatia* a *što* nyelvjárásban írta, hogy ezzel is védje az ősi hagyományokat és kifejezésre juttassa, hogy a *što* nyelvjárást kellene a horvát irodalmi nyelv rangjára emelni.

Néhány tudós egyetért abban, hogy a mozgalom 1847-ben véget ért, amikor a *Matica Ilirskát* átnevezték *Matica Hrvatskára*. Ebben az időszakban az illír név tilos volt. Bár a mozgalom nem volt túl sikeres, számos eredményt ért el a horvát nemzeti fejlődés szempontjából. „A horvát nemzeti mozgalom a gazdaság terén is eredményeket hozott: 1841-ben megalakult a gazdasági társaság a mezőgazdaság fejlesztésére (az illírek ez irányú tevékenységénél felfedezhető Széchenyi hatása).” (Sokcsevits 2015, 22)

3.2. Kultúra és irodalom

Ljudevit Gaj, mint az illír mozgalom ideológusa és vezetője, politikai és kulturális változásokat célozott meg. A horvát nyelv elismerése nagy részben neki köszönhető. 1835-ben Ljudevit Gaj engedélyt kapott arra, hogy szerkesztésében Zágrábban megjelenesse az első horvát politikai lapot – a *Novine Horvatzkét* és a szépirodalmi mellékletét – *Danica Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka*, de már Gajék előtt megjelent az igény egy ilyen sajtóra. „Ez a lap lett az illír politikai és kulturális mozgalom szócsove.” (Sokcsevits 2015, 22).

Sok szerző, különböző régiókból támogatta egy irodalmi nyelv kialakításának szükségességét, ezért úgy döntöttek, hogy a *što* nyelvjárást használják az ősi horvát kultúra megőrzése és felmutatása céljából. 1836-ban Ljudevit Gaj megváltoztatja a lapot nevét *Illirske Narodne Novinére*. Sokan érdeklődtek az új események iránt, és az olvasók száma egyre gyarapodott. A lap szépirodalmi melléklete nagyon fontos volt, mert sok hazafias tartalmat publikált, leggyakrabban „ébresztő” verseket és *davorijét*⁴. A *davorije* erősebb és nagyobb

⁴ Davorije - hazafias versek voltak az 1930 -as években; a *davorija* név eredete az ószláv hadisten, Davor nevében szerepel.

hatással van az olvasókra. A nemzeti érzelm hamarosan elterjedt a fiatal nemzedék körében is. Ezen időszak néhány közölt szerzője volt többek közt Ivan Mažuranić, Stanko Vraz, Petar Preradović stb.

A romantika felfutásával párhuzamosan a horvát szerzők és művészek a barokkban keresték az ihletet. „Ez az újjászületés a legmélyrehatóbb irodalmi mozgalmak egyike Horvátországban, a mely a horvát műveltség legszebb virágait fakasztotta.” (Andrić 1989, 7) A költészet a domináns műfaj a horvát irodalom történetének ebben az időszakban.

A horvát romantikus költészet központi alakjai Stanko Vraz, Petar Preradović, Ivan Mažuranić és Antun Mihanović voltak. Bár A. Mihanović költőként nem volt túl jelentős, hiszen összesen mintegy tíz verset írt, ám ezek egyike, a *Horvatska domovina* az illír korszak jellegzetes nemzetébresztő és buzdító költeményévé később pedig a horvátok nemzeti himnuszává vált (horvát illír mozgalom), amikor Josip Runjanin megzenésítette 1846-ben. Ezzel szemben, Vraz új költői formákat vezetett be a horvát irodalomba – például a szonettet, de írt balladákat és romantikus verseket is. 1840-ben megjelent a híres *Dulabije*, amely az intim lírai és a hazafias költészet első gyűjteménye volt. Bár támogatta a mozgalmat és a nemzeti ellenállást, a hangsúly mégis inkább az irodalmiságon és a minőségi tartalomon volt. Később eltávolodott Gajtól és Dragutin Rakovaccal és Ljudevit Vukotinovićyal közösen megalapították a *Kolo* (1842) című irodalmi és kritikai folyóiratot (Lukács 2018, 91), amelyben kiemelt szerepet kapott a szépirodalom. Olyan magas irodalmat akartak létrehozni, amely a népi költészetre és a gazdag szláv kultúrára épül.

Petar Preradović 1844-ben adta ki első versét *Zora puca* címmel. Elsősorban hazafias verseket írt, de a szláv egység iránti elkötelezettsége is hangsúlyos. „Epikai költeményei között első helyen áll a *Prvi ljudi*, amelyet némelyek Milton *Elveszett paradicsomához* hasonlítanak. Néhány befejezetlen hőskölteménye is ránk maradt.” (Andrić 1989, 10)

Ivan Mažuranićnak, a horvát romantika legnagyobb hatású lírikusának a művei rendszeresen megjelentek a *Danicában*. Ezek között sok lírai vers, aforizma, cikk, fejtegetés található, amelyeket 1835 és 1848 között írt. Műfordítóként is jelentős. Korszakos műve a *Smrt Smail-age Čengića* című romantikus poéma, amelyet 1846-ban adott ki, még ma is a horvát irodalom egyik legfigyelemreméltóbb termékének tekintik. „Gundulić hősi eposzát, az Oszmánt a jeles horvát romantikus költő, az illír mozgalom tagja, Ivan Mažuranić egészítette ki és rendezte sajtó alá.” (Sokscebits 2015, 21).

„Ljudevit Vukotinović sokoldalú személyiség és termékeny szerzője volt az illír korszaknak: írt drámákat, verseket, novellákat, politikai és tudományos cikkeket. “ (Lukács 2013, 81) Verseit a *Danicában* publikálta, az első verse a *Pěsma Horvatov vu Glogovi leto 1813.* volt.

Dragutin Rakovac (Rakovec) a kor sokoldalú személyisége volt. „Bár alkalmi költéssel kezdte szépirodalmi működését, de minden bizonnyal a dráma állhatott hozzá a legközelebb. “ (Lukács 2013, 91). Több művét lefordította. Például a 1832-ben jelent meg adaptációja August von Kotzebue *Der Hagestolz und die Körbe* monodrámájáról. Rakovac maga is írt drámákat.

Az 1840-es évek a kultúra más területein is az illír mozgalom eredményeit hozták: az első horvát nyelvű színházi előadásra 1839-ben került sor, majd Dimitrije Demeter munkássága révén létrejött a zágrábi horvát színtársulat, amely 1846-ban bemutatta az első nemzeti operát, Vatroslav Lisinski alkotását. 1840-ben adták elő az új horvát nemzeti színházban az első drámát, Kukuljević Ivan *Juran i Sofijáját*, majd később Dimitrije Demeter *Teuta* című művét. „Kukuljević Ivan egyike volt az Illírismus legtevékenyebb híveinek, a ki egyre-másra írt drámákat, beszélyeket, költeményeket, valamint politikai és történeti értekezéseket. “ (Andrić 1989, 9)

Az Illír Olvasókör (1838), majd később az Illír Matica (1842) életre hívásával a nemzeti nyelv és művelődés ügye erősödik. Az illír mozgalom ideje alatt jelentek meg az első modern horvát irodalmi útleírások: Matija Mažuranić *Pogled u Bosnu* s Antun Nemčić *Putositnice*. Fontos megemlíteni Ivan Trnskít, aki sok híres klasszikus szerzőt fordított horvátra. Mesterien fordította le Puskin *Onegin Eugenjét*, Schiller *Harangdalát*, Grillparzernek *A tenger és szerelem hullámait*, Shakespeare *Othelloját* stb.

1843-ban a déli szláv összefogástól megrettent bécsi udvar betiltotta az illír név használatát és az ifjúság gyülekezését. Mint korábban említettem, Gaj megváltoztatta az újságok címét, és ez súlyos csapás volt a mozgalom fejlődése szempontjából (Lukács 2018, 81). A Bach-rendszer (abszolutizmusának) kezdetével a kulturális, politikai és társadalmi élet elhalványul, de addigra már sok jelentős változás ment végbe. Megvalósult az egységes horvát irodalmi nyelv létrehozása (az egységes irodalmi nyelv megteremtésében elérte célját), újságok még mindig megjelentek, valamint javult és modernizálódott az ortográfia.

4. Versek

4.1.Kölcsey Ferenc: Zrínyi dala

Ez a vers 1830 -ban íródott, politikai és hazafias óda. Eredeti címe *Szobránai dal* volt, de végül a cenzúra miatt kiadója megváltoztatta a címet. A szerző a nemzeti identitás kérdésére koncentrált, és a haza jövőjét tematizálta. A vers nagyon fontos a reformkor számára, tekintettel az általa érintett témákra, de ugyanolyan fontos a magyar romantikus irodalom számára is. A vers hat versszakból áll, amelyek beszélgetés formájában íródtak. Az első versszak, illetve minden páratlan versszak kérdéseket tesz fel:

Hol van a hon, melynek Árpád vére

Győzelemben csorga szent földére,

és még versszakokban is megkapjuk a választ:

Itt van a hon, ah nem, mint a régi,

Pusztaságban nyúlnak el vidéki,

A dal során nem tudható, kik beszélnek, de elképzelhetjük úgy, mint Zrínyi és a szerző közötti beszélgetést. Az első megszólaló a magyarok dicső múltját idézi, ünnepélyes és szenvedélyes hangnemben, és csodálkozik, hová tűnt mindez. Ezután választ kap, ami teljesen megváltoztatja az ünnepi hangulatot: szomorúságot és kilátástalanságot tükröz. Ez jelzi, hogy a nemzeti identitás mennyire elveszendőben van. Kölcsey erős, érzelmes, de szelíd motívumokat is felvet, hogy felidézze a helyzet komolyságát és azt a szomorúságot, amely az egykor büszke embereket megragadta:

Honnan a hír felszáll, s arculatja

Lángsugárit távol ragyogtatja,

S fényt a késő századokra vét?

A tragikus jelen leírása mellett a magyarok ősi múltjának képei is kiemelkedő szerepet kapnak a versben. Kölcsey kontrasztot teremt ezzel a technikával, és jelzi, hogy a régi dicsőség elveszett.

Az utolsó két versszakban a költő végre szembesül a múlt elveszett értékeivel. A népről beszél, és ünnepélyes hangnemben írja le, hogy őseik hogyan harcoltak hősiezen a hazáért, és ezzel hazaszeretetüket hangsúlyozza.

Röviden leírja a jelenlegi passzivitást és azt, hogy az emberek már nem olyan bátrak, mint az idősebbek. A költő mély csalódását fejezi ki:

Más faj állott a kihúnyt helyére,

Gyöngé fűvel, romlott, szívtelen;

A dicső nép, mely tanult izzadni,

S izzad s közt hősi bért aratni,

Névben él csak, többé nincs jelen.

A *Zrínyi dalával* Kölcsey felszólítja az embereket, hogy egyesült erővel harcoljanak a nemzeti identitás fennmaradásáért.

4.2. Vörösmarty Mihály: Országháza

Az *Országháza* című vers 1846-ban íródott és elsőként a *Pesti Hírlapban* jelent meg, amelyet Kossuth indított 1841-ben. Az *Országháza* igazi politikai költemény. Kossuth politikája Magyarország politikai önrendelkezésére összpontosított, és az egyik cél a perszónálunió is volt. „Vörösmarty költeménye ennek a programnak a szócsöve.” (Vörösmarty)

A hazának nincsen háza,

Mert fiainak

Nem hazája;

Büszke fajnak

Küzdő pálya,

A költemény keletkezésének idején Magyarországnak nem volt saját országgyűlése, és e verssel a költő erre a tényre utal, valamint azokat az embereket célozza meg, akiknek aktívabb szerepet kellene betölteniük a nemzet kérdésével kapcsolatban, és meg kellene őrizniük identitásukat. Vörösmarty szigorú hangnemet tart fenn az egész versben, és a program megvalósítására próbálja ösztönözni az embereket. Kritizálja a nemességet, aki semmit sem tesz népe szabadságáért és jólétéért, és kijelenti, hogy még maga a nemesség sem rendelkezik szabadsággal:

Kincsnek, vérnek roszt gazdája.

És oh szégyen! roszt, jóra

Még szavazni jár dobszóra.

Arról beszél, hogy a nemesség igazságtalanul kizsákmányolja a legveszélyeztetettebbeket - a szegényeket és megfosztja őket jogaiktól, és nem lehet jó vezetője a népnek, hiszen a nemességben is megosztottság van. Elmagyarázza, hogy minden megváltozott, nincsen többé harmónia és egység.

A vers második részében Vörösmarty a dicső múlt felé fordul, és dicséri őseinek bátorságát, akik feltétel nélkül készek voltak mindent megtenni a hazáért:

Mért? Volt idő, midőn nevére

Fölkelének, s amit kére

Nem keresvén cifra szóban,

Ami a szív legmélyén van,

Adtak drága bért,

Adtak érte vért.

Meg akarja mutatni szülőföldje sérülékenységét, hogyan változtak az emberek, és azt a következtetést vonja le, hogy senkit sem érdekel többé a jobb jövő, sem a dicső múlt.

Itt a költő anyaként írja le a hazát, ami a reformkor ezen irodalmi időszakára jellemző. Ez az anya régen boldog volt, de most csak szomorúság és tragédia veszi körül. Az embereket allegorikusan gyermekeként is ábrázolja, akik már nem tudják, mi az egység:

S a hazának,

*Mint anyának,
Aki gyermekei körében
Áll ragyoga örömeiben,
Földerülne boldog napja,
Most fejét szenny s gyász takarja.*

Vörösmarty nagyon élesen és rövid sorokban ír, ami még zordabb hangot ad a költeménynek. Ugyanakkor motiváló és biztató üzenetet is küld.

A vers legvégén a költő közvetlenül az emberekhez szól, szigorú hangnemben, amelyben csalódottság és szomorúság is érezhető:

Neve: szolgálj és ne láss bért.

Neve: adj pénzt és ne tudd mért.

Neve: halj meg más javáért.

Neve szégyen, neve átok:

Ezzé lett magyar hazátok.

Elítéli mindazokat, akik ilyen helyzetbe hozták a magyarokat, és szembesül azzal, hogy hazája elvesztette identitását.

4.3.Vörösmarty Mihály: Szózat

Vörösmarty a vers első változatát 1835-ben írta, de később átdolgozta és véglegesen 1837-ben az *Aurorában* jelent meg. A hazafias óda hangulata ünnepélyes, pozitív és bátorító beszédként értelmezhetjük.

Ez a vers 14 versszakból áll, és a pozitivitás jellemzi. A költő pozitív üzenetet küld az egész nemzetnek, parancsoló hangon és egyes szám második személyben szólítja meg az embereket, hogy hangsúlyozza az egységet. A népnek hűnek kell maradnia hazájához és

identitásához jóban és rosszban egyaránt; nem szabad elhagyniuk hazájukat, tovább kell harcolniuk érte, és is megindokolja, hogy miért:

A nagy világon e kívül

Nincsen számodra hely;

Áldjon vagy verjen sors keze;

Itt élned, halnod kell.

A költő szavakat és motívumokat ismételi, hogy megerősítse a vers szerkezetét, és hangsúlyozza a hazafiság és a kitartás értékét. Az embereknek ki kell tartaniuk szülőföldjük mellett, és a további fokozása érdekében Vörösmarty a dicső magyar múlt képeivel és motívumaival folytatja:

Szabadság! itten hordozák

Véres zászlóidat,

S elhulltanak legjobbjaink

A hosszú harc alatt.

Hangsúlyozza, hogy a múlt miatt az embereknek most már hazájuk van, de ha bármilyen előremutató lehetőséget akarnak a jövő tekintetében, akkor reagálniuk kell és aktívabbá kell válniuk. Légy olyan bátor, mint őseik. Itt közvetlenül az egész magyar néphez szól, ezért üzenete személyes hangvételű:

Légy híve rendületlenül

Hazádnak, oh magyar:

Ez éltetőd, s ha elbukál,

Hantjával ez takar.

A vers végén Vörösmarty hangsúlyozza, hogy az embereknek nincs másutt helyük a világon: saját országukban kell megtalálniuk identitásukat, és ezt végletekben fogalmazza meg:

Itt élned, halnod kell.

4.4. Pavao Štoos: Kip domovine vu početku leta 1831.

A papköltő Pavao Štoos Dubraviciában 1806-ban született. Hazafias költeményei lelkesedéssel teltek. Ugyanez az érzelem hatja át takán legismertebb költeményét, a *Kip Domovine vu početku leta 1831.* címűt.

A *Kip domovine* című verset a természet motívumai hálózzák át, és ezeken a motívumokon keresztül megpróbálja átadni népének azt, amiért érdemes harcolni. Štoos megszemélyesítéseket használ, és szintén anyaként látja a hazáját. Emberi tulajdonságokat ad neki, hogy a nép azonosulni tudjon azzal. Egy édesanyáról ír, aki gondoskodó, tele szeretettel, de szomorú is, mert úgy érzi, hogy a vég közeleg:

Nut pako drage kip Domovine,

Da svoje speče - probudi sine,

„A papköltő Pavao Štoos elkeseredett hangú versben tiltakozott a horvát nemesség nyelvkérdésben tanúsított passzivitása ellen“ (Sokcsevics 2015, 20). Szomorú hangon folytatja, és hazája megszemélyesítésén keresztül juttatja kifejezésre, hogy sajnálja a múltat, amikor népe nagyra értékelte és védte azt, ami az övé. Amikor életüket áldozták a haza érdekében. Most pedig nézi a népét, és észreveszi, hogy szégyellik származásukat és elveszítik identitásukat:

vre i svoj jezik zabit Horvati

Hote, ter drugi narod postati;

Štoos szomorúan és csalódottan nézi ezt a tragédiát. Megpróbálja emlékeztetni a horvátokat a dicső múltra, és ezáltal motiválni őket a tetterre és a harcra, ahelyett, hogy szégyellnék hazájukat, és azt, ha valaki horvátnak nevezné őket.

Ez a vers figyelmeztetésnek és utolsó felhívásnak tekinthető, hogy népe ébredjen fel és kezdjen el gondolkodni a jövőn, hogy megerősítse identitását és egyesítse erőit a szabadság elérése érdekében.

4.5. Ljudevit Gaj: Još Horvatska ni propala

Az első és leghíresebb „ébresztő” verset az illír mozgalom vezetője, Ljudevit Gaj írta, a mozgalom fő ideológusa. Szenvedélyesen küzdött az irodalmi horvát nyelv létrehozásáért és megerősítéséért.

Műfaja hazafias líra, eredetileg 13 versszakból állt. Bár Gaj a pánszlávizmus támogatója, ez a vers a horvátok egységére szólít fel. Gaj az egység motívumát használja, amely a nemzeti tudat ébresztésének alapja:

Jos Horvatszka ni propala,

Dok mi sivimo;

Fontos megemlíteni, hogy ez a vers akkor jött létre, amikor a legnagyobb szükség volt rá. Gaj a politikai elnyomás, összevisszaság, pesszimizmus és a végzet érzésének idején írta. Az első versszakban ellentétes motívumokat használ arra, hogy jelezze, milyen erővel rendelkezik a horvát nép:

Ak' je szada vu sznu mala,

Che sze proztranit.

Azt akarja, hogy mindenki tisztában legyen ezzel az erővel, azzal, hogy miként lesznek nagyobbak, ha egyesülnek. Az álom motívuma a horvát emberek érzelmi és politikai öntudatlanságát és közönyét jelzi, amiért Gaj az idegen országokat okolja.

A szomorú jelent összehasonlítja a dicsőséges múlttal. A vers a szláv nép eredetéről szól, amely a romantikus líra közös témája. A horvátok egységével kapcsolatos legerősebb allegória a *Kolo*. Gaj a *Kolót* a dicsőséges jövő és az egyesülés jóslataként említi:

Bratya danasz kolo vodi,

Danka szvetkuje,

Horvatszka sze preporodi,

Szin se raduje!

A költő anakreóni motívumokat is beépít az ébredés témájába:

Nudar bratyo. chashe z vinom

Szad napunite,

Zdraviczu Horvatzkem szinom

Vernem napite,

Az utolsó versszak fókuszában a testvériség és a boldogság áll, ami optimizmust ad az embereknek, és felszólít a régi szokások tiszteletére. Arról beszél, hogyan fognak ünnepelni, amikor nemzetként újra egyesülnek, és felvállalják identitásukat, amely lassan eltűnőben van. Gaj pozitív üzenetet küld népének, akiknek nagy szüksége van rá. A vers utolsó versszakában megemlíti a testvériséget és a jövő boldogságát.

Za dom nash y za Czeszara,

Sze aldujemo,

To je krepozt dedov ztara

Kú postujemo. —

4.6.Dimitrije Demeter: Pjesma Hrvata (Prosto zrakom ptica leti)

A *Pjesma Hrvata* a *Grobničko Polje* című vers (poéma) része, ismertebb nevén *Prosto zrakom ptica leti*. „Ébresztő versnek” (*davorija*) minősül. Mint korábban említettem, ez a fajta vers nagyon befolyásos és nagyon fontos volt a mozgalom számára. Emlékeztetni kellett az embereket arra a helyzetre, amelyben voltak, és ösztönözni kellett őket a szülőföldjükért való harcra.

Ez a vers a természet összefonódó motívumaival kezdődik. A vers legelején Demeter megpróbálja élénken ábrázolni a madarak és állatok szabadságát:

Prosto zrakom ptica leti,

Prosto gorom zvijer prolazi,

Utal népe jelenlegi helyzetére, amely sok tekintetben nem szabad, és nincs lehetőségük a fejlődésre. Aztán hogy jobban hangsúlyozza elégedetlenségét, kissé agresszívabb hangnemmel és erősebb szókinccsel kezd:

A ja da se lanci speti

Dam tuđincu, da me gazi?

Tko ne voli mrijet prije,

U tom naša krv ne bije!

A versben olyan szavakat használ, mint a halál, a láncok és a vér, hogy hangsúlyozza a helyzet drámai jellegét, és erősebb érzelmeket ébresszen az emberekben, megdöbentse, de védeni is kezdje nemzetét. Harcszellemétől vezérelve, a következő versszakokban a végletekig megy, és hangsúlyozza, hogy szülőföldje és annak hagyományos értékei fontosabbak számára, még a családjánál és saját életénél is:

Sam ću ubit svog jedinca,

Nož u srce rinut žene,

Demeter ezzel a költeménnyel zavarba akarja hozni azokat az embereket, akik egyszerűen elfogadták a sorsot, és megengedték, hogy valaki más vegye fel személyazonosságukat. Azt mondja, hogy aki megengedi az identitásvesztést, nem nevezhető igazi horvátnak.

4.7. A versek összehasonlítása

Először megvizsgáljuk az elemzett verseket, hogy megértsük, mi köti össze őket, és mi a fő céljuk, milyen megközelítésük lehetséges, illetve milyen hozományuk van.

Ezeknek a verseknek a közös célja, mint láthattuk, a nemzeti identitás védelme és a kulturális értékek megőrzése. Mindegyik szerző, akiknek a műveit megvizsgáltuk, a kihalással fenyegetett népnyelv használatát és annak az államnak a fennmaradását szorgalmazza, amelyben a nép passzívvá vált.

Mindegyik versre jellemző, hogy felemlegeti a dicső múltat, amellyel emlékeztetni akarja az embereket őseik egykori büszkeségére és bátorságára. A versek közös célja, hogy az emberek figyelmét a szülőföld iránti szeretetre irányítsák, amelynek fenn kell maradnia a jelenben is, hogy esély legyen egy jobb jövőre.

Vörösmarty Mihály *Országháza* és Pavao Štoos *a Kip domovine vu početku leta 1831.* című versében anyaként szól a hazához. Azt akarják, hogy a dal üzenete a lehető legszemélyesebb legyen, ezért fordulnak az anya, mint haza metaforához. Az anyát, aki szülte őket, vagyis azt a hazát, amely létrehozta őket, amelynek ők is részei, nem szabad elhanyagolni, és nem lehet szégyen tárgya, hanem büszke kell legyen és védendő. Mindkét verset szomorú és melankolikus hangvétel jellemzi.

A *Szózat* és a *Još Horvatska ni propala* című költeményekben pozitívabb az atmoszféra az előbbi kettőnél, ami reményt ad a jobb jövőre. Üzenetet is küldenek a népnek, hogyan kell harcolni, megemlítve a dicső múltat a további haladás motivációjaként. Vörösmarty kifejti azokat az okokat, amelyek miatt a népnek hűségesebbnek kell maradnia hazájához, Gaj pedig arról szól, hogy a haza elaludt, és a nép köteles felébreszteni őt és a nemzeti öntudatot.

Amint látjuk, a dalok tartalmukban magától értetődően hasonlóak, tekintettel az őket összekötő célokra. Mindenütt említik a dicső múltat és az ősi időket, amikor uralkodtak, palotákat építettek, és most mindenről le kell mondani. Ugyan mindegyik költőnek megvan a maga jellemző téma-megközelítése, és az elemzett versekre, amelyek egykor nagy hatással rendelkeztek, még ma is értékes kulturális és irodalmi örökségként emlékezünk.

5. Összegzés

Mint már említettük, Magyarország és Horvátország olyan országok, amelyek politikailag és területileg összekapcsolódtak a történelem folyamán mind a mai napig, és hasonlóságukat a nemzeti identitás védelmének területe is jól mutatja.

Magyarország és Horvátország hasonló helyzetben volt, ahol az egyetlen választási lehetőség az emberek túléléséért folytatott harc volt, mivel az elnyomás sok oldalról érkezett. Mindkét fél azért küzd, ami az övék, legfőképpen a nemzet túléléséért.

„...és hasonlítja össze a horvát és a magyar nemzeti ébredés párhuzamos jelenségeit, s rendszerint arra a következtetésre jut, hogy a magyar mozgalom fejlettebb, progresszívebb és nagyobb mozgástérrel rendelkezik, mint a horvát. “ (Lukács, 1999, 37)

Horvátország szembesült a magyar nacionalizmussal, ami nagyban megnehezítette a helyzetét, és így a nemzeti identitásért és a nemzeti nyelvért folytatott küzdelem fontos tényező lett. Abban az időben, amikor az illír mozgalom jó irányba haladt, a magyar nemzeti mozgalom már nagyrészt szervezett volt, jelentős befolyásra tett szert, és a horvát mozgalom inspirációt talált ebben. Akárcsak Magyarországon, a kulturális intézmények és társadalmak Horvátországban is fejlődni kezdtek. Újságok jelentek meg azzal a céllal, hogy felébresszék a nemzeti tudatot. A haza fogalma – érthetően – irodalmi és politikai megszállottsággá vált.

Végül azt a következtetést vonhatjuk le, hogy mindkét mozgalom: a magyar reformkor és az illír mozgalom nagyon gyümölcsöző volt az irodalom területén, tekintet nélkül minden ezt akadályozó tényezőre. Mindkét nemzet számára nagyon fontos volt a nemzeti nyelv létrehozása és fenntartása, az egységre való felhívás és a nemzeti identitás erősítése. Így mindkét nemzet úgy döntött, hogy a tudás és az irodalom eszközeivel fog harcolni, mert a költészet bizonyult a legjobb módnak az emberek elérésére és felrázására: az irodalom a nemzettudat felébresztésének eszköze volt.

6. Felhasznált irodalom

1. A magyar irodalom története. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Spenot-a-magyar-irodalom-tortenete-1/> (Letöltés 2020. június 29.)

2. Andrić, Miklós. *A horvát irodalom történetének kiegészítése*
3. Ćurković-Major, Franciska. *Hrestomatija mađarske književnosti 19. stoljeće*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu 2014.
4. Dezsényi, Béla et al. *Magyar Irodalom Története 1772-től 1849-ig*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1965 <https://mek.oszk.hu/02200/02228/html/03/index.html> (Letöltés: 2021. augusztus 20.)
5. Gergely, András. *19. századi magyar történelem: 1790-1918*.
<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/OMMonarchia-az-osztrak-magyar-monarchia-irasban-es-kepben-1/horvat-szlavonorszag-554A/szellemi-elet-5736/a-horvat-irodalom-tortenetenek-kiegeszites-andric-miklostol-forditotta-hodinka-antal-5738/> (Letöltés: 2020. augusztus 4.)
6. Hörcher et al. *Nemzet, faj, kultúra a hosszú 19. században Magyarországon és Európában*, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet Budapest, 2016
7. Jelčić, Dubravko. *Preporod književnosti i književnost preporoda*.
8. Kelecsényi, László et al. *A Kulturális Enciklopédia*
9. Lőkös, István. *Nemzettudat és regény*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debreceni Egyetem, 2004
10. Lukács, István. *Az illír mozgalom magyar kötődései – horvát szemmel II*, ELTE Eötvös József Collegium kiadványa Budapest, 2013
11. Sokcsevics, Denés. *A horvátok rövid története* 2015
https://sites.google.com/site/horvatok/horvatok_tortenete (Letöltés 2020. augusztus 21.)
12. Sokcsevics, Denés. *A horvát-magyar együttélés fordulópontjai*, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Horvát Történettudományi Intézet, Budapest, 2015
13. Šurmin, Đuro. *Hrvatski Preporod: Ilirsko Doba 1790. – 1843*.
14. Szerb, Antal. *Magyar Irodalom Története*, Budapest, 1935
15. Sásdi, Tamás: *A reformkor (vázlatos áttekintés)*
<https://korok.webnode.hu/products/sasdi-tamas-a-reformkor-vazlatos-attekintes-1/> (Letöltés 2020. augusztus 9.)
16. Fazekas, István, *Újkor - Reformkor, forradalom és szabadságharc Magyarországon*, Lutheran.hu, 2021. <https://turul.info/napok/kazinczy> (Letöltés 2021, augusztus 29.)
17. Sulinet. *Vörösmarty Mihály – Az emberek*, <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/magyar-nyelv-es-irodalom/irodalom/irodalom-10-osztaly/vorosmarty-mihaly-gondolati-koltemenyek/vorosmarty-mihaly-az-emberek> (Letöltés 2021. augusztus 25.)